

ської Верховної Ради на звернення балтійських держав. Ми вирішили, що треба звернутись до всіх 12 республік СРСР, аби з'ясувати, чи не мають вони якихось претензій, оскільки ми між собою – Литва, Латвія і Естонія – не маємо ніяких претензій. Я маю на увазі територіальних, майнових чи інших. Так-от, було б приємно одержати таку відповідь від України. Можливо, там хтось у відпустках чи ще щось заважає, ми не знаємо, або, можливо, розклад політичних сил не сприймає нашого звернення. Але мовчання – це теж відповідь.

– Що вас турбує зараз у ситуації в Литві найбільше?

– Вона не досить стабільна в економічному відношенні. Дуже розквітла корупція, спекуляція товарами, яких у магазинах у нас обмаль, їх вивозять. І ось тут у нас виникає чимало питань, вони, до речі, виникнуть і для України, зокрема проблема кордонів, і не тільки тих, що на Заході, а й між Радянським Союзом. У цій державі

становище таке, що кордони тільки на карті, можна їздити з республіки в республіку і вивозити, скільки завгодно, і зерно, і мішки з грошима. Це необхідно хоч частково контролювати. Естонія це вже робить, хоч і спорадично.

– Протягом нашої бесіди ваш персонал вже неодноразово подавав мені знаки закінчувати інтерв'ю.

– Ну, можливо, це необхідно, бо я попереджував вас: у мене дуже багато справ сьогодні, напередодні сесії, де розглядатиметься питання про ситуацію в Литві.

– Але в мене до вас є ще кілька запитань, відповіді, на які, сподіваюсь, хоч трохи зможуть відкрити завісу над офіційною особою і зрозуміти вас як людину, котра ще донедавна не була при владі.

– Що ж, давайте спробуємо, хоча часу в мене і справді обмаль. І не всі мої інтерв'ю друкуються й показуються по телебаченню. Можливо, і ваше спіткає така ж доля.

– Мені казали, що ваш рід має витоки з роду Чурльонісів.

– Ні, просто я багато вивчав про цього музиканта і композитора, написав сім чи вісім книг про Чурльоніса.

– Чи є у вас зараз час на відпочинок, відпустку і чи не згадуєте ви із заздрістю минуле, коли були вільні від влади?

– Відпочивати я не відпочиваю ніяк, хіба що у Швейцарії продовжив перебування на два дні, але протягом них теж багато працював.

– А як відпочивають ваші діти?

– Вони дорослі й влаштовуються більш-менш непогано.

– А дружина?

– Вона нещасна жінка. Ну що за життя?! Ось я зранку йду і повертаюсь пізно вночі. Але, зрозуміло, не шкодую за минулими часами. Сподіваюсь, що працюю зараз не марно.

– Ну що ж, спасибі вам за інтерв'ю, ваш персонал уже на полягає за цьому. Щастя вам!

Інтерв'ю взяла

Світлана ПИСАРЕНКО.

Прощай, багатовекторносте!

Чи не єдиний позитив від підписання Угоди про асоціацію: ми визначилися, куди йдемо. Тепер це закріплено не лише в українському (нагадаємо, закон «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» чітко скеровує нашу дипломатію *go west*), а й у міжнародному законодавстві. Наші лідери відтепер не зможуть намагатися одночасно вступити до Європейського й Митного союзів, приєднуватися до якихось угод у Москві, говорити про «братні народи», «стратегічну співпрацю», а потім їхати до Брюсселя й просити «повернути нас у лоно цивілізованих націй».

Багато хто дорікає, мовляв, треба ж якось домовлятися і з тими, і з тими – це і є дипломатія. Тепер цим розумником можна показати стрічку новин із Криму й Донбасу та запитати: могло б це статися, якби ми були членом НАТО чи, наприклад, будували з Московію союзну державу, як це робить Білорусь? У глобалізованому світі, де навіть найсильніші країни є членами безпекових блоків, невелика й небагата країна не може залишатися нейтральною. Для цього треба мати потужності Китаю чи банківські рахунки Швейцарії. Ми не маємо ні того, ні того.

Водночас невдовзі 25-річчя відзначатимуть країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія), які, діставши незалежність, чітко визначилися, куди йти. Як результат, сьогодні вони є членами Євросоюзу й НАТО. Утім, шлях євроінтеграції не був для цих народів устелений пелюстками троянд. Пропонуємо вам кілька розмов з литовськими та західними політиками про те, як відбувалося становлення цих держав, чому їм вдалося провести ефективні реформи, а Україні – ні, та які виклики стоять перед ними сьогодні, чи схожі вони з українськими.

Від російського імперіалізму врятують лише реформи

Йон Балдвін Ганнібальссон – знакова постать у дипломатії. Він був міністром фінансів Ісландії

(1987–1988), міністром закордонних справ цієї країни (1988–1995), послом Ісландії в Україні за сумісництвом (2004–2006). Світової слави Ганнібальссон зажив завдяки своїм відважним вчинкам на початку 1990-х. У січні 1991-го він не побоявся поїхати до бунтівних прибалтійських республік, які зажадали виходу з СРСР. Імовірність того, що Москва застосує військо проти протестувальників, була високою. Згодом, саме коли Ганнібальссон очолював Міністерство закордонних справ, Ісландія стала першою країною, що визнала незалежність Хорватії.

– Ви були єдиним західним дипломатом, який відвідав Прибалтику в січні 1991 року. Чому ви повірили у ці маленькі республіки?

– Передусім я не погоджувався з політикою лідерів західних держав. Вони вважали Горбачова партнером у питанні завершення холодної війни. І все, що загрожувало його позиціям усередині СРСР, сприймалося дуже негативно. Ситуація у Прибалтиці розглядалася саме так. Це могло загрожувати мирному об'єднанню Німеччини, а також відродженню Центральної та Східної Європи. Тож замість визнання нових держав з початком демократичної революції в країнах Балтії західні лідери обмежилися правильними словами, але діяти інакше. Очільникам республік

радили вести переговори з керівництвом СРСР, не наполягати на своїх позиціях, бути готовими до компромісу, а саме: залишатися у складі Радянського Союзу. Те саме радив українцям у своїй промові в Києві Буш (ідеться про відомий виступ президента США Джорджа Буша старшого 1 серпня 1991 року, під час якого він застерігав українців від «суїцидального націоналізму»). – Ред.). Я вважав таку політику неправильною. Своєю позицією озвучив міжнародним організаціям, зокрема НАТО.

Коли в січні 1991-го мені зателефонував Вітаутас Ландсбергис із проханням приїхати та продемонструвати публічно свою підтримку, я погодився. До речі, він звертався до кількох моїх колег, міністрів закордонних справ, однак я був єдиний, хто приїхав. Це започаткувало процес, що завершився в серпні 1991 року державним переворотом у Москві. Тож мій вчинок був актом незгоди із західними політиками та солідарності з, так би мовити, малими державами.

– Щодо ситуації в Україні. Який конфлікт вона вам нагадує – балканський чи прибалтійський?

– Нині відомо, що 8 січня 1991 року в Москві відбулася нарада, під час якої ухвалили рішення: не дозволити прибалтійським країнам від'єднатися від СРСР, бо це призведе до неконтрольованого процесу.

Вирішили застосувати силу. До того ж аргументація була такою самою, як і нині. Москва пояснювала це потребою захистити російську меншість у країнах Балтії, відновити закон і порядок. На щастя, вони не здійснили свого наміру. Сотні тисяч мешканців Вільнюса вийшли на вулиці, трималися за руки й співали. Якби рішення застосувати силу реалізували, то кількість жертв була би жахливою.

Усе це нагадує мені українську ситуацію. Нині росіяни теж кажуть, що захищають російськомовну меншину, хоча та не відчуває жодної загрози. Проблема в тому, що коло керма Росії сьогодні не миролюбний Горбачов, котрий заслуговує на місце в історії хоча би за рішення сили не застосовувати. Наразі в Кремлі панують геть інші настрої.

– Чого бракувало українській владі для здійснення ефективних реформ?

– Незважаючи на всі політичні негаразди, у литовців, естонців, латишів були довготермінові цілі, з якими всі погоджувалися, – стабілізувати незалежність, убезпечити її від майбутніх загроз. А це означає – вступити до Євросоюзу й НАТО. Тобто всі політики – і ліві, і праві – погоджувалися: головне – досягти поставленої спільної мети. А для цього потрібно виконати кваліфікаційні вимоги. Згадайте Латвію тих часів! Скільки урядів змінилось! Та попри політичну турбулентність прибалтійські країни йшли до своєї мети. І врешті 2004 року стали членами ЄС. Українські керівники не змогли цього досягти, хоча стартові умови були однакові. Чи не запізно сьогодні? Вважаю, що ні. Україні, зокрема, потрібно довести, що має демократичне громадянське суспільство, верховенство права й функціональну ринкову економіку. Ви справді маєте побороти корупцію.

Не дати Кремлю скомпрометувати Євромайдан

До речі, намагаючись дістати коментар Вітаутаса Ландсбергіса, ми дізналися, що нині його справу продовжує онук – **Габріелюс Ландсбергіс**, котрий обстоює інтереси Литви у Європарламенті й, звісно, як член комітету із закордонних справ є одним із найпалкіших прихильників України у європейському законодавчому органі.

– Що ви порадили б українським можновладцям? – запитали ми у Габріелюса Ландсбергіса.

– Литовський досвід євроінтеграції доводить: це – тривалий процес, який потребує не лише законодавчої та технічної адаптації національних законів, а й істотних змін усього суспільства. Однак я назвав би кілька елементів, які, на мою думку, важливі для успіху й, можливо, стануть у пригоді Україні:

– політична воля в політичному спектрі: парламентська більшість та опозиція мають погодитися, що євроінтеграція – це їхня спільна мета. Має бути джентльменська угода – не застосовувати питання спільної мети для досягнення політичних бонусів. Це також гарантуватиме, що процес ухвалення рішень у сфері євроінтеграції буде простішим і послідовнішим, не залежатиме від виборчого циклу чи зміни законодавчої/виконавчої влади;

– підтримка суспільства: важливо, щоб євроінтеграційний процес не був нав'язаний громадянам, вони мають активно залучатися до його реалізації, включаючи й скептиків. Це допоможе розвінчати нав'язані ззовні міфи про євроінтеграцію та пояснить аргументи «за» і «проти» багатьох рішень, які часто будуть непопулярні серед народу. Така взаємодія стане важливим етапом побудови громадянського суспільства;

– компетентна й професійна команда: представники влади, відповідальні за забезпечення прозорості, координацію та ефективне впровадження заходів у всіх державних інституціях, а також за інформування інституцій ЄС про досягнутий прогрес, є двигуном просування вперед;

– створення «кільця друзів у Європі»: наближення до Євросоюзу має включати й підтримку всередині ЄС. Тож необхідно послідовно інформувати партнерів у Європі про перебіг і успіхи реформ.

Стосовно наближення до НАТО: важливо, щоб воно не було нівельоване скептиками. Ситуація в Україні дуже складна, окупація Криму змінила баланс безпеки в усьому регіоні. Тому я є прихильником об'єднання схожих країн, таких, приміром, як Україна, Молдова, Грузія, для формування спільного військового союзу для навчань та місії. У разі успіху це дасть змогу Україні та іншим державам продемонструвати готовність бути партнером та забезпечувати стабільність й безпеку в регіоні.

Звісно, інтеграційні процеси різні, бо кожна країна має свої особливості, тож єдиного рецепту успіху немає. Однак я вірю, що Євромайдан вивів Україну на правильний шлях, відкривши нові можливості для європейських реформ. Європейська підтримка порядку денного українських реформ зрозуміла й навіть безпрецедентна. Незважаючи на анексію Криму, війну в Східній Україні, пропаганду й провокації, Росія не має скомпрометувати Євромайдан.

Спільне минуле – спільні загрози?

Нещодавно Україну відвідав **Ярослав Неверович** – колишній міністр енергетики Литви і перший поляк на міністерській посаді в цій країні. Автор зовсім не випадково

во долучила до добірки розмови з ним, адже низка аналітиків попереджає, що Прибалтика може стати черговою мішенню Путіна. Вказують на це й численні провокації – появи субмарин, бомбардувальників та військових кораблів біля кордонів країн Балтії. Тож спільне у нас не лише минуле, а й виклики, з якими зіткнемося в майбутньому.

– Одіозний російський ідеолог Олександр Дугін радить Кремлю розхитувати ситуацію в Литві з огляду на протистояння поляків та литовців. На вашу думку, чи може нині третя сила спровокувати такий конфлікт?

– Вважаю, що це неможливо. Поляки, котрі мешкають у Литві, прагнуть, щоб Литва була незалежною, хочуть жити в Євросоюзі та й загалом бажають доброго майбутнього для своїх дітей та народу. Проте слід визнати: часом ми не можемо скласти іспиту з геополітики. Утім, ці випадки тільки підкреслюють потребу правильного стратегічного розуміння ситуації. Наприклад, на Фейсбукці створювали сторінки з нібито закличками до Віленської (Вільнюс у Польщі часто називають Вільно. – Ред.) автономії для поляків. Цікаво, що першими, хто вподобав ці сторінки, стали так звані Донецька та Луганська народні республіки. Те, що ці ініціативи виявилися абсолютно невдалими, свідчить: люди добре відрізняють провокацію від нормальної дискусії про національні меншини в демократичній державі.

– Як ви охарактеризували б імідж України в Литві? Чи змінився він протягом останніх двох років?

– І у Вільнюсі, і загалом у Литві є багато українців. І ставлення до них надзвичайно позитивне. Литовці дуже співчувують вам. Крім того, крізь призму подій в Україні ми розуміємо, як багато змін відбулося в Литві. Наша держава стала членом ЄС і НАТО, сподіваємося, що й Україні це вдасться – ситуація поліпшиться, й Київ підвищить рівень інтеграції з Європою.

– Ви знаєте про реформи в Литві протягом останніх двох десятиріч років і, певно, мали можливість спостерігати за перетвореннями в цей час в Україні. У чому полягає успіх Литви?

– Це стало можливим лише тому, що всі – і політики, і суспільство – добре розуміли: Литва має бути в Євросоюзі й НАТО. Це й наближало нас до мети. Були певні популістські моменти, але загалом глобальне мислення потребувало виконання всіх визначених критеріїв. Сьогодні ми розуміємо: це був єдиний правильний вибір.

Підготувала Лариса МАРИЩЕНКО.